

Ljubljana, 1. marec 2024

Ministrstvo za zdravje RS

Štefanova ulica 5
1000 Ljubljana

Vlada Republike Slovenije

Gregorčičeva 20
1000 Ljubljana

Odziv Društva Asociacija na predlog Strategije razvoja zdravstvene dejavnosti na primarni ravni zdravstvenega varstva do leta 2031 (SRZDPR2031)

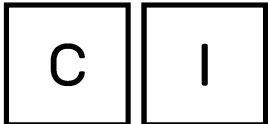
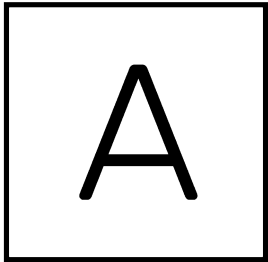
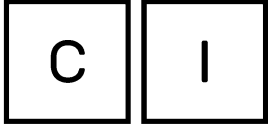
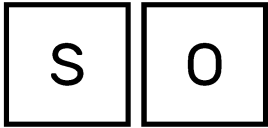
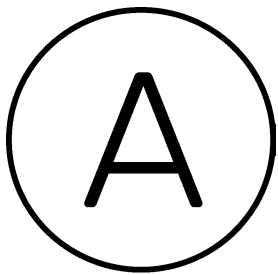
Spoštovani,

v Društvu Asociacija se odzivamo na predlog Strategije razvoja zdravstvene dejavnosti na primarni ravni zdravstvenega varstva do leta 2031 (SRZDPR2031), ki je bil 1. februarja 2024 objavljen na spletnih straneh Ministrstva za zdravje Republike in na portalu e-demokracija.

Uvodoma želimo podati nekaj **splošnih** oziroma načelnih **pripomb** na predlog SRZDPR2031, v nadaljevanju pa podajamo tudi predloga za spremembe zadevnega razvojnosmerjelnega dokumenta.

V Društvu Asociacija, vsebinski mreži v polju kulture, se zavedamo mesta, ki ga v premišljevanju in razvojnih usmeritvah na ravni zdravstvene dejavnosti na primarni ravni zdravstvenega varstva v podporo njegovi krepitvi lahko odigrajo nevladne organizacije in tz. laični svetovalci; nenazadnje njihovo komplementarno vlogo na več mestih to izpostavi tudi sam predlog SRZDPR2031. In vendar besedilo predloga strategije oz. deležniki, vključeni v njeno pripravo¹, po našem mnenju v premajhni oz. izrazito zamejeni meri prepoznajo potencial in vlogo nevladnih organizacij, posameznikov različnih poklicnih profilov, civilne družbe, pa tudi vrste družbenih podsistemov, kot sta kultura in gospodarstvo, kot deležnike v vrsti pomembnih nosilcev uspešnega naslavljanja osrednjih izzivov primarne ravni zdravstvene oskrbe državljanov, ali pa potencial njihove vloge onkraj krepitve že vzpostavljenih in uveljavljenih oblik sodelovanja. Vzdržnost slovenskega

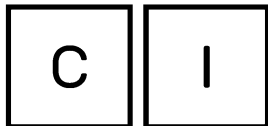
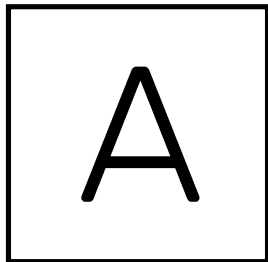
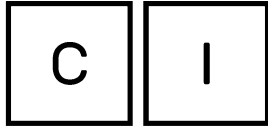
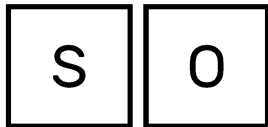
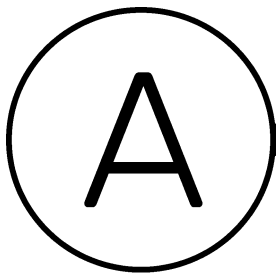
¹ Predlog strategije navaja MZ, MDDSZEM, SZO, ZZS, NIJZ, zdravnike družinske medicine, pediatrije ginekologije in dentalne medicine, Zdravniško zbornico Slovenije ter Zbornice – Zveze, sindikata Praktik.um, Združenja zdravstvenih zavodov Slovenije, Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, Fakultete za zdravstvo Angele Boškin, Zdravstvenega doma Ljubljana ter Mreže NVO 25x25, v širok participativen proces pa so bili vključeni številni domači in mednarodni deležniki, mdr. Evropski observatorij za spremljanje zdravstvenih sistemov in politik in Urad SZO za Evropsko regijo.

primarnega zdravstva je navsezadnje izziv celotne slovenske družbe, zato je po našem mnenju prav, da vsak po svojih zmožnostih in obveznostih prispeva k njegovemu učinkovitemu naslavljanju in razreševanju. Vrednota oz. načela, ki jo pri obravnavi pacientov kot osmo prepozna tudi predlog SRZDPR2031, je navsezadnje tudi pri naslavljanju kompleksnih težav pogosto prav multidisciplinarna obravnava in timski pristop. Verjamemo, da bi prav multidisciplinaren pristop k razreševanju v SRZDPR2031 identificiranih težav bistveno učinkoval na razreševanje prepoznane problematike razpoložljivosti, obremenjenosti in motiviranosti (potencialnih) zdravstvenih kadrov, pa tudi na naravo in zahteve njihovega dela.

V društvu Asociacija se zavedamo ključne vloge, ki pri identifikaciji duševnih težav in motenj, igra primarna zdravstvena raven. Osebni zdravnik in primarno zdravstvo za številne namreč za številne posameznike in posameznike, mladostnike in otroke predstavlja mesto, kjer artikulirajo svojo stisko ter iščejo pomoč tudi, ko gre za blage oblike ali začetne faze razvoja duševnih težav, kot so izgorelost, depresija, anksioznost itd., kot posledica slabega počutja, alienacije, nezadovoljstva, utrujenosti, stresa itd., ki rezultirajo tudi v absentizmu. V društvu Asociacija se hkrati zavedamo, da gre predvsem v primeru odraslih v primeru blažjih ali zmernih težav z duševnim zdravjem pogosto za primere, ki niso res primerni za zdravstveno obravnavo na primarni zdravstveni ravni, ker z omenjenimi posameznicami in posamezniki v fizičnem smislu ni nič narobe, ustrezne obravnave pa morebiti iz naslova izrazitih potreb ne morejo biti deležni tudi na ambulantni psihiatrični ravni primarnega zdravstva. Vsekakor pri tem ne menimo, da z opredeljenimi posamezniki ni nič narobe. Kot ključnega pomena tako vrednotimo, da tudi v naši družbi uveljavimo bolj ustrezen in strokovno usmerjan odziv na tovrstne zaznane blage ali zmerne težave z duševnim zdravjem ter posameznike in posameznice z namenom ustrezne celostne obravnave, krepitve dobrega počutja in blagostanje ter preprečitve nadaljnega razvoja bolezni in stisk, pa tudi vračanja v zdravstveni sistem oziroma trajnejše odsotnosti z dela usmerjamo v skupnostne storitve, ter odgovorno vlagamo v ukrepe za preventivo in zaježitev opisanih pojavov, najprvo v delovnem okolju ter nato v skupnosti, tudi skozi delo nevladnih organizacij v polju kulture.

V Društvu Asociacija se zavzemamo za uveljavitev in implementacijo shem »Umetnost na recept«, pri čemer je morda nujno pojasniti, da gre zgolj za eno, a skozi vse večji korpus študij izkazano učinkovito inačico iz grozda shem, ki jih lahko zaobjamemo s terminom socialno predpisovanje (ang. *social prescribing*, lahko tudi *community referral*). Gre za orodje ali pa za sistem, ki zdravstvenim delavcem omogoča, da ljudi napotijo do vrste lokalnih nekliničnih storitev, modeli pa slonijo na zavedanju in dokazih, da sta zdravje in dobro počutje ljudi močno odvisna od socialnih, gospodarskih in okolijskih dejavnikov oziroma tz. socialnih determinant zdravja. Glavnina teh, medicini komplementarnih ali pa podpornih programov, v katere se posamezniki in posameznice skozi vzpostavljene sheme vključujejo, se osredotoča v krepitev duševnega zdravja in telesnega počutja. Vloga športa je v primerjavi z učinki umetnosti in kulture v domačem prostoru tradicionalno že nekoliko bolj prepoznana in uveljavljena, a vlogo kulture bi veljalo ustrezno prepoznati in

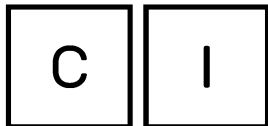
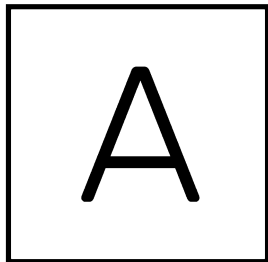
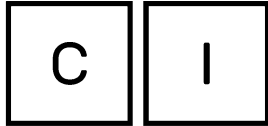
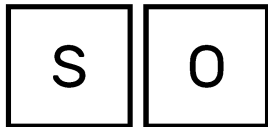
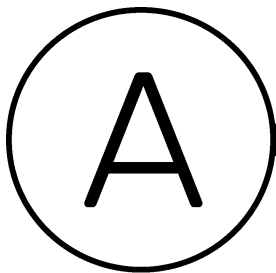

utrditi, tudi v SRZDPR2031, kar predlagamo.

Opozoriti pri tem velja, da model, ki ga zagovarjamo, v evropskem prostoru ni več noviteta. Britanska National Health Service se je npr. v svojem dolgoročnem načrtu zavezala, da bo vzpostavila infrastrukturo za socialno predpisovanje v primarni zdravstveni oskrbi ter bo socialno predpisovanje in skupnostne pristope uveljavila v celotni NHS. To vključuje sistematično uvajanje in zaposlovanja nove vrste poklica, ti. povezovalnih delavcev (*link worker*, tudi *social connector* oz. *navigator*) za socialno predpisovanje, v mreže primarnega zdravstvenega varstva, tako da bo lahko vsaka oseba v Angliji dostopala do storitve socialnega predpisovanja prek svoje ambulante družinskega zdravnika, začeni s tisoč novimi povezovalnimi delavci za socialno predpisovanje do leta 2020/21 in ciljem, da bo do leta 2023/24 vsaj 900 tisoč ljudi napotenih na socialno predpisovanje. Gre za zaenkrat največjo naložbo v socialno predpisovanje v katerem koli nacionalnem zdravstvenem sistemu, ki v okviru pristopa prilagojene oskrbe uzakonja nemedicinske dejavnosti v skupnosti in celostno podporo poleg zdravstvene obravnave.

Model »Umetnosti na recept so ob velikobritanskem razcvetu ter vzporednem razvoju na Irskem že uveljavili v skandinavskih državah, med katerimi tako v regulatornem kot investicijskem smislu prednjačita Švedska in Finska, sheme, ki se prednostno osredotočajo na otroke izvajajo še v Italiji, pandemija pa je številne evropske države in EU dodatno spodbudila, da zagotovijo sredstva za pilotiranje in preiskovanje predpisovanja umetnosti ter sorodnih praks. V okviru Interreg mehanizma za baltsko regijo sedem regij in mestnih oblasti iz Danske, Nemčije, Litve, Latvije, Poljske, Švedske in Finske tako razvija koncept in priporočila za organe in izvajalce, kako vzpostaviti, organizirati, ocenjevati in financirati shemo. Nenazadnje pa je pomembno opozoriti, da sta sta grški namestnik ministra za kulturo in šport Nicholas Yatromanolakis in namestnica ministra, pristojna za duševno zdravje, Zoe Raptis septembra 2021 podpisala memorandum o sodelovanju na področju kulturnega predpisovanja. Grčija pa je pilotiranje in razvoj modela umetnosti in kulture na recept v vrednosti 10,5 milijonov evrov uvrstila v svoj Načrt za okrevanje in odpornost, ki ga pod vodstvom psihiatra Prof. Dr. Nikolasa Stefanisa z medicinske fakultete Nacionalne in Kapodistrijske univerze v Atenah ter namestnika direktorja Univerzitetnega raziskovalnega inštituta za duševno zdravje že izvajajo.

Potencial in vlogo kulture in njenega učinka je prepoznala tudi Republika Slovenija, mdr. Ministrstvo za kulturo, ki je v prenovljeno Resolucijo o Nacionalnem programu za kulturo 2024–2031, ki je v javni obravnavi, uvrstila ukrep, ki bo spodbujal k uveljavitvi modela in razvoju področja. Umetnost na recept je hkrati predmet obravnave Medresorske delovne skupine za duševno zdravje, ki pripravlja obdobjni akcijski načrt za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028. V skladu z smiselno skladnostjo nacionalnih politik predlagamo popravek SRZDPR2031 na način, da bo bolj eksplicitno poudarjal pomen in dejavnosti nevladnih organizacij v polju kulture itd. kot partnerja v naslavljanju izzivov primarnega zdravstvenega varstva.

Predlog sprememb:

Točka 9. Vrednot in načel se spremeni tako, da se glasi:

9. Skupnostni pristop za zdravje – povezovanje izvajalcev zdravstvene dejavnosti na primarni ravni s številnimi deležniki (šolstvo, socialno varstvo, **kultura, šport**, nevladne organizacije, izvajalci s področja dolgotrajne oskrbe idr.) za boljše naslavljanje potreb predvsem ranljivih skupin prebivalstva (starejši, socialno prikrajšani, pacienti s kronično boleznijo, brezposelni, prekarni delavci, osebe s težavami v duševnem zdravju, etnične skupine...) in prepoznavanje, preprečevanje ter zmanjševanje neenakosti v zdravju v lokalni skupnosti.

Točka d) Aktivnosti 3 se spremeni tako, da se glasi:

d) Okrepitev sodelovanja z nezdravstvenimi sodelavci (socialni delavci, delavci v izobraževalnem sistemu, **kulturni delavci...**) in nevladnimi organizacijami (socialna participacija)

Za vsa vprašanja in pojasnila vam ostajamo na voljo.

Lep pozdrav,

Društvo Asociacija